

SINIONE.

Més enllà tenim el fr. *cresson*, que amb variants poc notables regna en els patuesos, des de Bèlgica fins al Delfinat i fins a Saintonge: sembla que no n'hi ha gaire documentació antiga, cosa no estranya per a una herba humil, però ho compensen els derivats *ressonnier* 'venedor de créixens' i *ressonnière* 'abundor de créixens' documentats a Picardia, o per allà, al darrer terç del S. XIII. Donada l'escassetat de les dades antigues, i llur data més aviat tardana no em sembla possible de deduir amb certesa si la *e* francesa descansa o no en un diftong originari (més que més darrere el grup KR- que havia de tendir a reduir *krwe-* a *kre-*, cf. la *craie* < *croie* CRETA, *frais* < *frois* FRISK, etcètera).

El paralelisme amb les formes occitanes, catalanes, etc., que suposen totes un antic *krajs-* o *krejs-*, fa esperar que també en francès es partís d'un diftong en la síl·laba inicial; altrament cf. Vaux i Ruffieux *kraysō*, Aosta *greyō*, Terres-Froides *kraïō*, Anjou i Saint-Seurin *kreisson*, *greisson*. Des de Saintonge aquest tipus s'allarga per la costa atlàntica de Gasconya: Oloron *greixous*, bearn. *crechoū* sg. I des del Bearn degué penetrar en certs dialectes bascos: Sule *kraxú* (Azkue), bnav. *krason* (Salaberry, 1857), lab. *kerchun-a* (Lakoizketa).⁸

L'àrea del mot provençal es prolonga per Aix-en-Pr., *creissoun*, fins a Niça, *cressoun*, *krisúnt*, i fins als Alps (Queyràs *creichoun*): o sigui en tot el front de la frontera italiana, des de la Vall d'Aosta fins a la costa. Que pertot degué ser allí molt antic, i no està subjecte a cap sospita de manlleu francès, la millor prova és el nom de la famosa vila aostana de *Gressoney* al peu del Mont-Rosa (quasi a mig camí entre Milà i la frontera francesa), collectiu del nom dels créixens, que ja apareix com a *Gressonetum* l'a. 1211 (Ang. Prati).

¿Per què, doncs, hauríem de creure que aquest nom de planta és un manlleu francès en terres d'Itàlia i Rètia, si l'àrea no presenta solució de continuïtat? Només per la petició de principi de la suposada etimologia frànica ho van afirmar així M.-Lübke i Wartburg (aquest arriba fins a l'absurd de suposar francèsisme les formes occitanes, amb la radical diversitat de la major part d'elles respecte del francès).⁹ El cas és que des del Valais i Aosta el trobem estenent-se fins a l'Alta Engadina, *krašun* i fins a l'it. *crecione*. Aquest es documenta des d'abans que a França: en el florentí Bencivenni, a. 1310, i en els també toscans dels Ss. XIV i XVII Piero de Crescenzi i Francesco Redi (Prati, Tommaseo).

Com a resum de les formes romàniques: el nostre mot respon a una base KRASSIÓNO- o KRESSIÓNE en reto-romànic, italià, provençal, francès i bearnès; a alguna cosa com KRASSIONONE en la major part del llenguadocià; a KRASSINONE al llarg dels Pirineus occitans; i en català apareixen tota una sèrie de formes amb sufixos àtons, repartint-se el domini: 1) *KRÁSIAMOS, 2) KRÁSIANOS, 3) KRÁSIAKOS, 4) KRÁSIALOS/KRÁSIJALAS, 5) KRÁSIAS. 1) ha donat *créixems*,

2 *créixens*, 3 *créixecs*, 4 *gréixols* i *gréixoles*, 5 *graixes*. Una *é* tancada comuna als cinc principals dialectes catalans solament pot correspondre a ASSI etimològic (ÉSSI hauria donat *íŕ*, ÉSSI > *éŕ* cat. or., *ŕŕ* bal.). I aquesta base convé igualment a les altres llengües romàniques; al conjunt de les formes germàniques i fins s'hi pot plegar l'arrel indoeuropea de què parlarem.

L'aspecte d'aquestes últimes formes tan vàries, i tot el quadro de conjunt de les formes romàniques, ja imposa la idea d'un origen pre-romà. I ¿no és això el més natural, a priori, tractant-se d'una herba tan humil? És el món a què pertany: l'ensiam de pastor per excel·lència. El principal concurrent, el tipus BÉRURO/URA, d'on el cast., basc i port. *berro*, i el seu succedani ll. tardà BERULA d'on fr. *berle*, oc. *berla*, a França nom d'una varietat de créixens més silvestre encara, és també pre-romà: de comprovada etimologia cèltica. ¿Hi ha res que s'oposi a aquesta única presumpció natural?

Hi ha l'existència del mot en germànic. És veritat que aquí és antic. L'ags. *cressa*, perpetuat fins avui per l'angl. *cress* (*water-cress*), *m.*, ja està testificat en el S. VIII; no ho és gaire menys l'a-al. antic *crezzo* *m.*, on el mot apareix també des de bastant antic, i en formes corresponents en neerlandès i en baix-alemany: el neerl. *kers*, *kors*, *f.*, ja és neerlandès mitjà; en baix-alemany apareix almenys¹⁰ des de l'etapa mitjana de l'idioma. Hi ha també *crisso*, *crissonus* en fonts del baix llatí, dels Ss. X-XI, i un *erisinus* del CGL III, 582b que probablement s'ha de llegir *crisinus* (doncs, molt anàleg al cat. *créixens*): val a dir que aquestes dades «llatines», només amb el caràcter condicional i molt incert es podrien interpretar com a testimonis germànics: almenys en gran part valdran més aviat per al romànic. Però el cas és que una *k-* no pot tenir caràcter aborigen a Germània i Romània alhora: o aquesta o aquella se l'han d'haver manllevat en un o altre sentit, o bé al substrat de l'altra.

Per això Kluge (*Di. Et. Wb.*, ed. 1921; *ARom.* VI, 1922, 304) afirma que és un mot inherent des de bastant antic a tot el germànic occidental; i, donant per sobreentès el dilema que o el germànic el prengué del romànic o el romànic del germànic, diu amb visible reserva que deu ser això últim, perquè l'alternativa no convenç gaire («empfiehl sich nicht») a causa de l'antiguitat en germànic: la correspondència fonètica regular entre l'ags. i l'a-al. ant. suposa que el mot ja era germànic occid. *krēso* en els Ss. IV-V; reconeix, però, que amb aquesta premissa és sorprenent l'aparició d'un ll. vg. *cri(s)son(us)* en el CGL VI, 727a; i reconeix, encara més, que el mot no té etimologia plausible en germànic; que en tot cas és estrany a l'escandinau, car el danès *karse* i el suc *krasse* són manlleus del baix-alemany, i no hi ha cap notícia que el mot vagi existir en gòtic: si hi hagués existit, diu en el dicc. etimològic, la *ē* de l'al. antic faria esperar un gòtic *KRASJAN-.

Partint d'això Jud en un article juvenil (*ASNSL* CXXI, 141-3) suposava que d'un plural gòtic *KRASJANES sortiria el cat. *créixens*. Ni ell ni M.-Lübke, en